3. Мирам Г.Э. Профессия: переводчик. – 3-е изд./ Г.Э. Мирам. – К. : Эльга: Ника-Центр, 2004. – 158 с.

4. Сереброва Л.М., Павловська Л.І. Підготовка майбутніх перекладачів до роботи в нестандартних умовах / Л.М. Сереброва, Л.І. Павловська. // Культура безпеки, екології та здоров'я: матеріали міжнародної конференції / Л.Г. Горяна (укладач), Національна академія пед. наук України та ін. – К., 2011. – С.58-59.

5. Чеботарев П.Г. Перевод как средство и предмет обучения: научно-методическое пособие / П.Г. Чеботарев. – М. : Высшая школа, 2006. – 319 с.

6. Чебикін О.Я., Ковальова О.О. Психологічні особливості формування основ професійного іміджу: монографія / О.Я. Чебикін, О.О. Ковальова; Півд. наук.центр. АПН України. – Одеса, 2009. – 223 с.

7. Müller S. Management in Europa: Interkulturelle Kommunikation und Kooperation in den Ländern der EU / S. Müller. – Frank. / M.; NY. : Campus, 2005. – 261 S.

8. Wachstum in schwierigen Umfeld: Wirtschaftslage und Reformprozesse in Ostmittel- und Südosteuropa sowie der Ukraine. – München, 2002. – 138 S.

УДК 37.+81´25

Іващенко О.Г.
(Київ, Україна)

ОСОБИСТІСТЬ ПЕРЕКЛАДАЧА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Розглядаються особливості формування особистості перекладача в сучасному суспільстві з урахуванням впливу соціальних, економічних, культурних та інших факторів.

Ключові слова: *особистість, перекладач, суспільство, вплив.*

Рассматриваются особенности формирования личности переводчика в современном обществе с учетом влияния социальных, экономических, культурных и других факторов.

Ключевые слова: *личность, переводчик, общество, влияние.*

Conditons of forming of translator's personality in the modern society under the influence of social, economical, cultural and other factors are considered.

Key words: *personality, translator, society, influence.*

Постановка проблеми. Різноманітні умови та можливості діяльності людини в XXI столітті висувають завдання дослідження її як особистості в цьому контексті. Особливо актуальним є вивчення проблеми формування особистості в процесі професійної діяльності. Важливо визначити, як індивідуальні особливості людини-фахівця під впливом соціальних, культурних, економічних та інших факторів визначають особливості особистості професіонала.

© *Іващенко О.Г., 2011*

Попередній досвід. В даній роботі ми розглядаємо деякі особливості формування особистості перекладача – професіонала, як правило, перекладача наукових та ділових текстів. В процесі роботи ми спиралися на праці про проблеми перекладу та професії перекладача [2; 3; 5; 6], роботи з професійної педагогіки та філософії освіти [4], власний досвід, матеріали спостережень, бесід з перекладачами та іншими фахівцями, які мають справу з перекладом [напр., видавці, журналісти тощо]. Метою роботи було узагальнення основних особливостей роботи перекладача та визначення основних тенденцій розвитку перекладача як особистості.

Виклад основного матеріалу. Перекладач виконує різні види перекладу. Це і усний, і письмовий переклад, переклад з рідної мови на іноземну та з іноземної на рідну, переклад сирий (робочий, інформаційний) та переклад для публікації, коли потрібна якісна літературна обробка тексту, переклад відносно простих за змістом та формою текстів (наприклад, стандартні документи, навчальні тексти) та складних текстів. До складних текстів належать, наприклад, тексти "першого кроку в науці", коли окремі наукові формулювання, висловлення ще недосконало опрацьовані, коли автор тексту ще має труднощі щодо передачі нових думок, ідей, наукових положень. Іноді автор-науковець тексту, який перекладається, може бути обмеженим у часі для відпрацювання досконалих наукових формулювань. В таких випадках автор стоїть перед протиріччями. З одного боку, нові ідеї потрібно викласти доступно та цікаво, щоб їх могли сприйняти фахівці та інші зацікавлені особи, які теж не завжди мають достатньо можливостей працювати з великою кількістю інформації, що з'являється у сучасному інформаційному суспільстві. З іншого боку, автор-науковець може не мати достатньо можливостей для надання тексту досконалої форми. Йому може бути потрібно розв'язувати інші соціальні задачі, він поспішає закріпити свою першість у науці тощо. Іноді тема дослідження може бути настільки складною та широкою, що автор (або автори), які перші взялись за цю тему, не можуть навіть протягом свого життя оптимально викласти її у письмовій формі. Хоч і існує в науці поділ праці, диференціація за різними галузями та спеціалізаціями, але час від часу виникає потреба великих міждисциплінарних узагальнень.

Це все і обумовлює появу іноді "недосконалих" за формою, частково "заплутаних" текстів. Як говорив видатний мовознавець Л.В.Щерба: "Чим складніше думка, тим більше потрібно вміння для добування її з форм мови". В теорії редагування також рекомендують звертати особливу увагу на "заплутані", "недосконалі" за формою висловлення. Вони можуть зустрічатися навіть у авторів, які в цілому добре володіють мовою. За такими висловленнями можуть ховатися нові оригінальні думки та ідеї, які автору ще важко передати. Іноді тільки через багато десятиліть ідеї, викладені в таких висловлюваннях, набувають досконалої форми в процесі подальшого їх дослідження, літературної обробки, обговорень, дискусій, в процесі, в який включено багато вчених та фахівців з мовної обробки тексту (редактори, журналісти, письменники та науковці-популяризатори). Такі тексти являють собою особливі труднощі для перекладача, який теж не завжди має достатньо знань з нової теми, працює в недосконалих соціальних умовах, обмежений за часом, інформацією тощо.

Таким чином робота перекладача нехудожніх текстів (наукових, документальних, публіцистичних) може бути пов'язана як з простими текстами, так і з дуже складними. Це проблема, яка характерна для професії перекладача. Вона формує уявлення ПРО

перекладача. З одного боку це відносно проста професія, якщо перекладаються прості тексти (тим більш з низькими вимогами до них), яку може виконувати студент, або особи без перекладацької освіти, без глибоких знань мови (та інших знань). З іншого боку, перекладач це дуже складна професія, яка потребує безліч знань, навичок, вмінь, що набуваються протягом життя в процесі навчання та самонавчання, професійної роботи, досліджень в різних галузях науки і практики. Все це обумовлює різні оцінку та самооцінку перекладача та його роботи.

Професія перекладача може розглядатися як стандартна професія і як індивідуальна унікальна діяльність. В першому випадку така професія визначається, як правило, змістом професійної освіти (підготовки) перекладача в вищому професійному навчальному закладі (університеті), в другому випадку – це унікальна сукупність знань та особистих якостей людини-фахівця, що може не повторюватись у інших людей. Як правило, такі унікальні знання та якості перекладача накопичуються протягом його життя та професійної діяльності. Вони можуть розвиватися в напрямку вузької спеціалізації, коли перекладач зосереджується на перекладі певних за тематикою, формою, призначенням текстів, стає знавцем відповідної галузі перекладу, а також в напрямку широкої спеціалізації, коли перекладач охоплює широку тематику текстів, опановує не тільки мовні та перекладацькі знання, але й знання інших галузей науки та техніки, практичної "діяльності".

Той або інший тип формування особистості перекладача може бути обумовлений його особистими зацікавленнями, нахилами, можливостями, або ж соціально-економічною ситуацією. Перекладач може потрапити в різні професійні умови. В одному випадку він працює з відносно вузькою тематикою текстів, в іншому – змушений брати замовлення на переклад текстів в різних галузях знань. Це також залежить і від робочих мов перекладача [напр., 1]. Більш поширені мови, як правило, пов'язані із широким спектром текстів, що дозволяє обирати з них тексти вузької спеціалізації в достатній для забезпечення існування перекладача кількості. Малі мови не завжди можуть забезпечити перекладача роботою за однією або декількома конкретними тематиками (спеціалізаціями). Багато чого залежить також від економічної ситуації в країні (наявність великої промисловості з відносно невеликої кількістю великих підприємств декількох галузей або ж великої кількості дрібних підприємств з різних галузей виробництва та послуг). І це також не все. Свою роль відіграють також і міжнародні відносини країни. В одних випадках міжнародні контакти дуже інтенсивні і різноманітні, в інших їх може майже не бути (наприклад, загострення міжнародної обстановки, різні бойкоти тощо). Всі ці та, можливо, багато інших умов примушують перекладача адаптуватися до обставин.

Нестабільні умови роботи, невідповідність компетентностей перекладача вимогам до деяких видів перекладу (безперечно, перекладач не може володіти усіма вміннями та знаннями) змушують перекладача іноді частково або повністю займатися іншою професією. Це може бути близька до його спеціальності діяльність (викладання, наукова або літературна робота), а також зовсім інша діяльність, знання та навички для якої перекладач може мати або в разі необхідності набути. Іноді обставини складаються так, що перекладач обирає більш легку або більш оплачувану роботу, ніж перекладацька робота. В деяких випадках може спостерігатися навіть своєрідне протиріччя: чим більше перекладач набуває літературних та інших знань, тим більше він має можливостей перейти до самостійної літературної діяльності (написання та видання власних книг, інших літе-

ратурних форм). Це не правило, не тенденція, але такі випадки можуть спостерігатися. Таке можливе в ситуації, коли перекладач має достатньо знань та досвіду і прагне вийти із залежності від роботодавця, замовника з метою реалізувати свої творчі задуми, мрії. Це може бути пов'язано із рівнем матеріального забезпечення, якого досяг перекладач в процесі професійної діяльності, і який дозволяє йому більш вільно планувати свою діяльність, а також із велико кількістю творчих контактів, ділових зв'язків, накопичених протягом життя.

Іноді перекладач змушений оставляти свою роботу або переходити на більш легкі умови через погіршення стану здоров'я. Професія перекладача, як правило, ненормована, ще недостатньо розроблені та поширюються вимоги до оптимальної організації розумової праці. Тому прагнення перекладача досягти значних результатів у роботі, особливо, щоб забезпечити собі життя вище середнього рівня, пов'язані з певним ризиком для здоров'я і можливими захворюваннями.

Робота перекладача (як письмова, так і усна), як правило, пов'язана також з винятковою зосередженістю. Навіть після закінчення певної роботи свідомість перекладача потребує певного часу для звільнення від думок, настрою, які були потрібні для перекладу. Не кажучи вже про потребу просто фізичного відпочинку. Тому професію перекладача можна віднести до професій з невеликими можливостями для соціальної активності. Тобто навіть в умовах громадянського суспільства перекладач не має достатньо можливостей для соціальної реалізації, для дій як активний громадянин, який своїми діями може значною мірою впливати на справи суспільства. Однак за умов невеликого професійного навантаження професія перекладача стає однією з оптимальних для соціальної активності. Перекладач добре володіє іноземною та рідною мовами, як правило, знайомий з особливостями укладання соціально значимих текстів (звернення громадян, скарги, рішення, статути організацій, договори тощо), що надає йому широких можливостей, часто з іншими активними громадянами брати участь у соціально орієнтованій діяльності.

Висновки

1. Діяльність перекладача може бути і відносно простою, і дуже складною, часто можливі протиріччя. Все це обумовлює різноманіття оцінок, поглядів, думок щодо цієї професії.

2. Перекладач високого рівня є унікальною особистістю з унікальним набором знань, умінь та навичок, які потребують великих затрат часу та праці для набуття і можуть бути пов'язані з діяльністю в різноманітних галузях теорії та практики.

3. Потрібні дослідження впливу негативних професійних факторів на здоров'я перекладача, що дозволить забезпечити його повноцінне життя як людини та продовжить період його творчої діяльності, особливо той етап, коли вже накопичений величезний життєвий та професійний досвід, який допомагає здійснювати якісні переклади особливо складних за змістом та формою текстів.

Перспективи подальших досліджень. Перспективним є дослідження соціальної ролі перекладача, особливо в умовах формування громадського суспільства. В одних випадках – це представник складної вузькоспеціальної діяльності, іноді унікальний спеціаліст, професійна зосередженість якого не дозволяє суттєвої участі у справах суспільства, а часто така участь є недоцільною для вузького фахівця високого рівня. Тому такій фахі-

вець потребує соціального захисту та підтримки. Але за умов невеликого професійного навантаження перекладач – це людина, яка має оптимальні знання та навички для діяльності як активний член громадського суспільства. В цілому, все це можна назвати тенденціями, які залежать від багатоманіття факторів, індивідуальних якостей та можливостей перекладача, а також від соціальної та економічної ситуації, в якій він живе і працює.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кристал Д. Английский язык как глобальный / Д. Кристал; Н.В. Кузнецова (пер. с англ.) – М. : Весь мир, 2001. – 238 с.
2. Мирам Г.Э. Профессия: переводчик / Г.Э. Мирам. – К. : Эльга: Ника-Центр, 2004. – 158 с.
3. Нелюбин Л.Л., Хухуни Г.Т. Наука о переводе / Л.Л. Нелюбин, Г.Т. Хухуни. – М. : Флинта: МПСИ, 2008. – 413 с.
4. Скотна Н.В. Особа в розколотій цивілізації: освіта, світогляд, дії / Н.В. Скотна. – Л. : Українські технології, 2005. – 383 с.
5. Чеботарев П.Г. Перевод как средство и предмет обучения: научно-методическое пособие / П.Г. Чеботарев. – М. : Высшая школа, 2006. – 319 с.
6. Чуковский К.И. Высокое искусство / К.И. Чуковский. – М. : Сов. Писатель, 1988. – 348 с.